

Univerzita Pardubice

Fakulta filosofická

1. třída krok k dospělosti – nebo jen další bezvýznamná etapa

mého dětství

Petra Hostinská

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra Hostinská**
Osobní číslo: **H09097**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **První třída: Krok k dospělosti nebo jen další bezvýznamná etapa mého dětství**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak první třída ovlivňuje život a vývoj dětí. Dále také jak nástup do školy vnímají rodiče, a jak se škola odráží v jejich vztahu. Dále by studentka chtěla zjistit zda nástup do školy lze považovat za přechodový rituál. V této práci studentce může pomoci studium odborné příslušné literatury, dále kvalitativní metodologický výzkum (porozhování, polostrukturované rozhovory atd.) Práci studentka vypracuje dle následující osnovy: 1. Úvod 2. Metodologie 3. Teoretický kontext 4. Jaký vliv má první třída na děti 5. Jak se změnil život rodičů a dětí s jejich nástupem do školy 6. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Beníšková, Tereza: První třídou bez pláče. Grada Publishing 2007
Faber, Adele; Mazlish, Elaine: Jak mluvit, aby se děti lépe učily doma i ve škole (rady pro rodiče dětí od 4 do 18 let). Computer Press 2010
Sheedyová-Kurcinková, Mary: Problémové dítě v rodině a ve škole. Portál, Praha 1998
Smutná, Jiřina; Novák Josef: Předpoklady k učení u dětí dyslektických a dysgrafických. Augusta, Litomyšl 1996
Turner, Victor Vitter: Průběh rituálu. Computer Press 2004
Van Genneep, Arnold: Přechodové rituály: systematické studium rituálů. Lidové noviny, Praha 1997

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSC.
děkan

Mgr. Zbyněk Andrš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji, že tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 28. 3. 2012

Hostinská Petra

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu PhDr. Tomáši Boukalovi, Ph. D. za vedení práce a užitečné rady při jejím sepsování.

Dále bych chtěla poděkovat svým respondentům za jejich ochotu při spolupráci.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za podporu materiální i duševní při psaní bakalářské práce, ale i po dobu celého mého studia.

ANOTACE

Tato práce se zabývá nástupem dětí do 1. třídy, který je považován za přechodový rituál. Cílem práce bylo popsat rituály, které doprovázejí tento slavnostní den, zjistit, jak první třída ovlivnila život dětí a jejich rodičů. Dále se tato práce zaměřuje na to, zda si děti uvědomují změnu své identity a vznik nových rolí, které souvisí s jejich novým postavením.

KLÍČOVÁ SLOVA

Přechodový rituál, děti, rodiče, identita, role

ANOTATION

This work deals with the advent of children by 1 class, which is considered a rite of passage. The aim was to describe the rituals that accompany this festive day, to see how the first class affected the lives of children and their parents. Furthermore, this work focuses on whether the children are aware of their identity change and the emergence of new roles related to their new status.

KEYWORDS

Rite of passage, children, parents, identity, role

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teorie rituálů	9
2. 1. Přejchodové rituály.....	9
2. 2. Rituály vykonávané v dětství	11
2. 3. Iniciační rituály	12
3. Rodina	13
4. Identita a role.....	14
5. Metodologie.....	16
5. 1. Pozorování.....	16
5. 2. Polostrukturovaný rozhovor.....	16
5. 3. Dotazník	17
5. 4. Etická stránka výzkumu	17
5. 5. Literární rešerše.....	17
6. Co udělat, než půjdu do školy	20
6. 1. Mateřská škola v Řečanech nad Labem	20
6. 2. Zápis do školy	21
6. 3. Než půjdu do školy.....	24
7. 1. školní den – velký krok vpřed a neznámo před námi	29
7. 1. Důležitost rituálu	29
7. 2. Kdy a kde?.....	29
7. 3. Sbohem školko, budu na tebe vzpomínat.....	30
7. 4. Chaos před školou	32
7. 5. Slavnostní uvítání.....	34
7. 6. První návštěva mé třídy.....	36
8. Jak to vypadá po měsíci stráveném ve škole.....	39
8. 1. Školní vyučování.....	40
9. Analýza rozhovorů	43
10. Závěr.....	47
11. Bibliografie.....	49

1. Úvod

Bakalářská práce je zaměřena především na děti v 1. třídě základní školy a jejich rodiče. Toto téma jsem si vybrala hlavně proto, že sama mám blízko k dětem. Dokonce jsem si po dlouhou dobu myslela, že bych chtěla být učitelkou na 1. stupni základní školy, ale nakonec jsem usoudila, že na toto povolání je zapotřebí dostatek trpělivosti a nebyla jsem si jistá, že bych ji v sobě tolik našla.

Ve své práci jsem se zaměřila na malou základní školu v Řečanech nad Labem, kterou jsem sama navštěvovala. V prvním momentu jsem hlavně chtěla porovnat, co se ve škole změnilo za těch 16 let, které uběhly od mého nástupu do 1. třídy. To byla hlavně má osobní motivace pro tento výzkum, ale samozřejmě jsem se ve své práci snažila zaměřit na něco jiného.

Na začátku své práce se věnuji teoretickému studiu rituálů a pojmům jako je rodina a identita, protože jsem na ně při mém výzkumu narazila a potřebovala jsem je nějak teoreticky ukotvit, aby mi pomohly objasnit mé výsledky.

Nástup do 1. třídy je důležitým okamžikem v životě dítěte. Patří mezi přechodové rituály, a proto jsem se ve své práci zaměřila hlavně na rituály, které tento přechod doprovázejí. Snažila jsem se, co nejlépe zmapovat situaci před a po nástupu do školy. Zaměřila jsem se na podmínky, které jsem nutné pro přijetí do školy a také na rituály, které jsou spojené s 1. školním dnem. Pro tuto část výzkumu jsem zvolila metodu pozorování. Výzkumná otázka tedy zní: Jaké rituály se pojí k nástupu do 1. třídy?

Dále jsem se snažila zaměřit na to, jak děti a jejich rodiče vnímají nástup do školy, a co pro ně znamená. Ve své práci jsem se pokoušela zjistit nakolik si rodiče a jejich děti uvědomují důležitost tohoto momentu po půl roce stráveném ve škole. Zajímalo mě, zda škola nějak ovlivnila rodinné vztahy a její fungování. Tyto informace jsem se snažila získat hlavně pomocí rozhovorů s rodiči. Proto moje další výzkumná otázka zní: Jak škola ovlivnila život dětí a jejich rodičů?

2. Teorie rituálů

Na začátku své práce bych se chtěla věnovat teoretickému ukotvení přechodového rituálu ve spojitosti nástupu dětí do základní školy, kde jsem se hlavně opírala o knihu Arnolda van Gennepa.

Termín rituál pochází z latinského slova „ritualis“, což v češtině znamená obřadný. Slovo ritualis má svůj původ ve slovu „ritus“, který v překladu znamená obřad nebo také obyčej. Rituál je souborem akcí a úkonů, které jsou vykonávány jednotlivcem nebo celou skupinou pravidelně nebo při určitých příležitostech.

(<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>)

Rituály mají hluboké tradiční a náboženské kořeny a hrají důležitou roli ve společnosti, kdy tvoří jednu z metod sociální výchovy jednotlivců a jejich přizpůsobování kolektivním normám dané společnosti. Tradičně se tedy o rituálech pojednává v teologických a náboženských příručkách. Antropologové o něm psali ve spojitosti s tradiční kulturou. Rituály jsou stále více vytlačovány z oblastí běžného života do oblastí oficiálního a ceremoniálního jednání, ale i přesto se s nimi setkáváme velmi často, protože pouhý pozdrav má svá pravidla a je zřejmě jedním z nejběžnějších rituálů.

2. 1. Přechodové rituály

Jednou z konkrétních oblastí rituálů jsou rituály přechodu. Ze samotného názvu se dá vyčíst, že tyto rituály jsou spojeny s nějakým přechodem či přestupem odněkud někam. Přechodové rituály se objevují ve všech společnostech a jsou součástí života každého z nás. Můžeme je najít velmi dobře v dnešní společnosti, ale i ve společnostech, které dnes už neexistují. Přechodové rituály provázejí člověka po celý život, jak sami autoři ve svých knihách popisují, a proto jsem se rozhodla uvést 2 krátké citace:

„Život jednotlivce spočívá v postupném přecházení od jednoho věku k dalšímu a od jednoho zaměstnání k jinému. Život člověka se skládá ze sledu

různých etap např. narození, sňatek, otcovství, smrt.“(van Gennep, 1996:12)

„Přechodové rituály jsou rituály, které provázejí každou změnu místa, stavu, společenského postavení a věku.“ (Turner, 2004:95)

Tyto definice jsou si velmi podobné. Je tomu proto, že Turner čerpá v mnoha ohledech z van Gennepa. A v mnoha ohledech Turner souhlasí s van Gennepem, ale je to především proto, že Turner své dílo vydal mnohem později a snaží se o rozšíření tématu přechodového rituálu. Život člověka je tedy tvořen takovými přechody. Během našeho života dochází k přecházení z dítěte na studenta, potom do role zaměstnance, dále dochází ke změně rodinného stavu. Do tohoto výčtu patří samozřejmě i první a poslední přechod a to narození a smrt. Všechny tyto přechody jsou doprovázeny rituály, které ohraničují jejich jednotlivé fáze.

Ve všech obecných společenstvích existují ještě další dílčí společnosti. Pokud chce příslušník takové společnosti přestoupit do jiné, musí splnit určité požadavky, které jeho budoucí společnost klade na své členy a poté se řídit jejich pravidly a normami.

Podle Gennepa má přechodový rituál tři fáze, které označuje jako fáze odloučení, pomezí a přijetí. (van Gennep, 1996:19) O těchto fázích mluví i Turner ve svém díle. *„První fáze (odloučení) sestává ze symbolického chování, které představuje vytržení jedince nebo skupiny z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru postavení anebo obou. Během přechodného liminárního období jsou vlastnosti subjektu rituálu nejasné. Prochází totiž kulturní oblastí, která nemá žádné atributy minulého či nadcházejícího stavu. Ve třetí fázi (přijetí) je přechod završen. Jedinec či skupina se znovu nachází v relativně stálém stavu a díky tomu mají opět práva a povinnosti vůči ostatním.“* (Turner, 2004:95-96)

Přechodový rituál tvoří podmínky, které musíme splnit, abychom dosáhli nějaké změny, kterou chceme uskutečnit. Přechodovým rituálem mohou být do jisté míry i běžné denní činnosti. Přechodový rituál samozřejmě doprovázejí i jiné rituály, které se dodržují, a jejich pořadí je neměnné. Některé přechodové rituály také spočívají ve zřeknutí se původní společnosti, ze které jedinec přechází. Tak tomu je například při přestupování z jednoho náboženství na jiné. Prochází-li stejným rituálem více osob, bývá na ně nahlíženo stejně a není mezi nimi žádný rozdíl. Často jsou nazí, ať už ve skutečnosti nebo symbolicky nebo mohou být jen

spoře oděni, protože je důležité, aby se zbavili všech symbolů, které představují jejich postavení v běžné společnosti. Jsou často považováni za lidi, kterým nic nepatří a nikam nenáleží.

Turner ve své knize píše o tom, že lidé přirozeně prahnou po tom, co nemají, a pomocí přechodových rituálů toho mohou dosáhnout. Následující citace, kterou jsem vybrala, to dokazuje.

„Strukturálně podřízení usilují o symbolickou strukturální nadřazenost, strukturálně nadřazení se snaží o symbolickou communitas a kvůli jejímu dosažení podstupují pokání.“ (Turner, 2004:190)

„Rituály převrácení statusu, v nichž je novic v institucionálním systému postavení nezvratně vyzdvižen z nižší na vyšší pozici.“ (Turner, 2004:160) Ale Turner dále tvrdí, že k rituálům zvýšení statusu patří i rituální moc a s ní spojené ponížení.

2. 2. Rituály vykonávané v dětství

Když se dítě narodí je považováno za něco jako je cizinec, a proto je ho potřeba nejdříve odloučit od jeho dřívějšího prostředí. Nejprve přijde odloučení od těla matky při porodu a to pomocí přerušení pupeční šňůry, se kterou se nakládalo různě, protože každá společnost jí přikládala odlišný význam. K dalším odlučovacím rituálům patří také první koupel či umytí hlavy dítěte, dále sem patří i první stříhání vlasů či oblékání.

Poté přichází na řadu přijímací rituály, kdy se dítě přivádí do společnosti. Mezi tyto rituály patří pojmenování, rituální kojení a křest. Dále jsou v dětství důležité i další rituály jako oslava prvních zubů, prvního opuštění domu, první pevné stravy, stříhání vlasů a nakonec opuštění dětství, které je často spojené s nástupem do školy. Nástup do školy bývá velmi často považován za počátek dospívání. (van Genep, 1996:54-66)

2. 3. Iniciační rituály

„Obecně se iniciací rozumí souhrn rituálů a ústních naučení, po kterých následuje zásadní změna náboženského a sociálního statusu osoby, která iniciací podstupuje.“ (Eliade, 2004:4)

Genep iniciací chápe jako rituály dospělosti. Zaměřuje se na rozdíl mezi společenským a fyziologickým dospíváním, kdy tyto etapy neprobíhají společně. A i proto je těžké rozpoznat, kdy k dospívání opravdu dochází. Inicie probíhala i při nástupu do zaměstnání, kdy se učedník připojil k nějakému cechu, kdy musel dodržovat často přísná pravidla. Podle mě je i nástup do školy jeden z iniciačních rituálů, protože je to jeden z kroků, které musíme absolvovat, než se staneme dospělými.

Tuto teoretickou část jsem si zvolila především proto, že se ve své práci zajímám o přechodový rituál, který je spojen s dalšími rituály. Nástup do školy patří mezi rituály přechodu, které souvisí s rituály vykonávanými v dětství, protože je považován za jeden z rituálů, který patří k dospívání, a proto ho můžeme řadit i mezi rituály iniciační.

3. Rodina

Ve své práci se hlavně zajímám o rodinu jako o celek, který má vliv na chování dítěte ve spojitosti se školou. Rodiče se doma s dětmi učí a tráví s nimi většinu času, vychovávají je, a proto mě zajímá, jaké změny se v jejich rodině odehrály po nástupu do školy.

„Existuje klasická představa, že společnost se skládá z rodin. Dále se také uvádí, že je to společnost, která tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka. Dnes již všichni pod slovem rodina označujeme především manželský pár s dětmi. Pokud do rodiny nepočítáme i další svoje příbuzné můžeme mluvit o nukleární rodině.“ (Možný, 1990:17)

Zajímám se hlavně o rodinu nukleární. Ta, jak už jsem v citaci zmínila, zahrnuje pouze naše nejbližší příbuzné. V mém případě se to týká matky, otce, sourozenců a v některých případech i prarodičů.

„Rodinu lze definovat jako skupinu osob navzájem spojených pokrevními svazky nebo manželstvím nebo např. adoptí. Dospělí členové dané rodiny jsou zodpovědné za výchovu dětí.“ (Možný, 1990:20)

4. Identita a role

Identita je prožívání a uvědomování si sama sebe. Pomocí identity se dokazuje to, jak se od ostatních lidí lišíme, a také se pomocí ji řadíme k určitému národu, společnosti apod. Vytvoření identity u každého člověka je důležité proto, aby se dobře začlenil do lidského společenství a byl schopen se podílet na jeho fungování. Člověk by si měl být vědom sám sebe. Měl by znát své silné a slabé stránky a rozumět svému vnitřnímu prožívání. Takový člověk je schopen pochopit i druhé lidi a vejít s nimi do vztahu. Pevnou a stabilní identitu člověk potřebuje, aby samostatně fungoval ve svém životě. Lze tedy říct, že pokud by neexistovala společnost, nebylo by třeba identity, a proto by nebyla nikdy vytvořena.

Důležitým faktorem je skutečnost, že se cítíme být např. ženou či běloškou, matkou atd. označujeme se tak, a proto nás tak i okolní svět přijímá. K tomuto stavu dospíváme procesem socializace a identifikace, které probíhají celý život, ale k zásadním momentu tvoření identity dochází v období adolescence. *„Rozlišujeme v lidském životě „osm věků člověka“ a období dospívání je popisováno jako etapa vyznačená především hledáním vlastní identity v boji proti ohrožujícím pocitům nejistoty o své vlastní roli mezi lidmi. Dospívající nyní hledá odpovědi na otázky „kdo jsem já?“, „jaký je smysl mého života?“, „jak se na mě dívají ostatní.“ Vnitřní problémy mladistvých se soustřeďují na to, jak se jeví v očích ostatních, ve srovnání s tím, co sám o sobě cítím.“ (Erikson, 2002:239)*

Na formování identity se významně podílí i okolí, ve kterém jedinec žije. V první řadě jsou to rodinní příslušníci, dále pak učitelé ale také vrstevníci. Jedinec se snaží chápat svět kolem sebe a sám pociťuje určitou jistotu, že na případné těžkosti, které se mohou v jeho životě vyskytnout, nebude sám.

Význam sebesocializace při formování identity vysvětlují i Josef Langmeier a Dana Krejčířová v knize Vývojová psychologie. Vycházejí z N. Eisenberga, který sebesocializaci chápe jako alternativní pohled na socializační proces, který doplňuje vliv významných osob v prostředí dítěte a nejdůležitější je přitom to, jak dítě přijímá a jak si vysvětluje informace přijímané z okolí. *„Dítě si samo vytváří určitou teorii o sobě (v odpovědi na otázky „kdo jsem“, „jaký jsem“, „jakou mám hodnotu“ a později i „jaký má můj život smysl“). Tato teorie je pak základem jeho*

pojetí vlastní identity. To pak ovlivňuje jeho chování navenek a tím také modifikuje postoje osob, které opět působí na socializaci zvnějška.“ (Langmeier, Krejčířová, 1998:136)

„Pojem osobní identity se tedy opírá o předpoklad, že určitou osobu lze odlišit od všech ostatních, se může jako cukrová vata přichytit a omotat jedinečný souvislý záznam sociálních skutečností. Je velmi obtížné rozpoznat, že právě v důsledku této vlastnosti může osobní identita hrát a hraje uspořádanou rutinní a ustálenou roli v sociální organizaci. Proces osobní identifikace se pozoruje pomocí souhrnu charakteristických znaků, jehož prostřednictvím lze odlišit od jiného jedince, který bude předmětem zájmu.“ (Goffman, 2003:71)

Každý máme nějakou roli v životě, nějaké postavení a s ním spojené chování, které od nás vyžaduje společnost. Možná by se dalo říct, že kolik rolí člověk má, tolikrát je člověkem. Člověk ve svém životě hraje několik rolí, které se nemusí spolu nikdy potkat, anebo naopak můžeme hrát několik rolí najednou.

Ve své práci jsem se snažila zjistit, nakolik si respondenti u svých dětí uvědomují změnu rolí a identity, a zda si tyto změny uvědomují děti samy.

5. Metodologie

Při výběru tématu jsem měla jasno, ale co se týče toho, jak vhodně zvolit metodologii, tak s tím jsem měla problém docela dlouho. Na začátku jsem si myslela, že si celou práci s veškerými dojmy mezi dětmi vypožoruji. Ale ještě před výzkumem jsem si uvědomila, že na tom celou práci postavit nemohu, že nejsem natolik zkušená, abych dokázala vše vypožorovat bez rozhovorů.

5. 1. Pozorování

Pozorování je základní antropologickou metodou během terénního výzkumu. Pozorování můžeme dělit na zúčastněné a nezúčastněné. Já jsem ve své práci využila oboje.

Nezúčastněné pozorování:

Je pozorování, kdy pozorovatel je oddělen od situace (neúčastní se jí) a nemá právo do ní zasahovat.

Zúčastněné pozorování:

V této situaci je pozorovatel součástí sociálního organismu, sociálního prostředí, které sleduje (zkoumá) a je začleněn do situace, kdy výsledky jeho pozorování jsou určeny způsobem začleněním (pozici, kterou v dané situaci zastáváme) do sledovaného sociálního prostředí.

5. 2. Polostrukturovaný rozhovor

Původně jsem chtěla dělat rozhovory s dětmi i s jejich rodiči, ale postupně ze situace vyplynulo, že to nepůjde. Děti na mou pozornost příliš kladně nereagovaly, zjistila jsem se, že ve většině případů se stydí a nezmůžou se na více než jednoslovné odpovědi, a proto jsem se rozhodla provést rozhovory pouze

s jejich rodiči.

Polostrukturovaný rozhovor, je rozhovor, který se skládá z daného okruhu témat či otázek. Výhodou tohoto rozhovoru je, že je možné měnit zadání a pořadí otázek podle situace.

5. 3. Dotazník

Pro použití dotazníku jsem se rozhodla až na poslední chvíli a pomocí něj jsem chtěla ušetřit čas sobě i rodičům a zjistit jen nějaké doplňující informace.

Dotazník je standardizovaný rozhovor, který má písemnou formu. Jeho výhodou je nízká časová náročnost a snazší analýza dat. Jeho nevýhodami jsou nižší pružnost a menší věrohodnost dat.

5. 4. Etická stránka výzkumu

Již na začátku jsem odhalila své zájmy, aby můj pohyb po škole a mezi rodiči byl co nejjednodušší. Ještě před začátkem výzkumu jsem byla u ředitele základní školy a seznámila ho se svou bakalářskou prací a získala jeho souhlas a příslib pomoci ve všem, co budu potřebovat. I při návštěvě mateřské školky jsem hned na začátku přiznala, proč jsem se přišla podívat, protože jsem věděla, že bez pořádného důvodu by mi nedovolili nahlédnout do jejich režimu.

Jen rodiče při našem prvním setkání ještě nevěděli, kdo jsem a proč se účastním těchto školních akcí. Ale při prvních žádostech o setkání jsem jim celou situaci objasnila. Slíbila jsem zachovat úplnou anonymitu, a i přesto jsem se setkala s odmítnutím a nepochopením.

5. 5. Literární rešerše

Ke své práci se mi podařilo najít relativně málo literatury. Většinu literatury,

kteřá se mi podařila sehnat, tvořila literatura pedagogická či literatura, kteřá byla vydána jako příručka pro rodiče nastávajících školáčků.

Co se týče rituálů, tak jsem čerpala informace především z knih Arnolda van Gennepa a Victora Turnera, jak jsem již uvedla na začátku mé práce. Jako další z knih, které jsem použila k rozšíření tématu, a sloužili především k mému rozšíření povědomí o rituálech, jsem si vybrala knihy od Ericha Fromma a Micrey Eliadeho a Jana Kellera.

Teorii rodiny jsem čerpala hlavně z díla Iva Možného, který se ve svém díle *Moderní rodina* zabývá historií rodiny. Řeší definici rodiny, kteřá se během století vyvíjela a měnila. Ve své práci řeší i roli muže jako otce v rodině, kdy ho ukazuje jako člena rodiny, který pro ni především obstarává obživu, kdy pēče o děti přenechává převážně na matce. Jeho kniha je také plná statistických údajů o rodině, které pro mou práci nebyly důležité.

K ukotvení role a identity jsem ve své práci použila díla od Erika H. Eriksona, Josefa Langmeiera a Dany Krejčové a Erwinga Goffmana. Tyto knihy mi pomohli objasnit si utváření identity a její projeování.

Na začátku mé práce mi přišlo vhodné nastudovat i pedagogickou literaturu, kteřá se týká nástupu do školy. Tato literatura sloužila hlavně pro mou potřebu, protože díky ní jsem si mohla udělat reálnou možná poněkud idylickou představu o tom, co děti všechno před a po nástupu do školy čeká. Zde jsem čerpala především z knih od Věry Krejčové a Dany Kargerové, Terezy Beníškové, Adele Fabera a Elaine Mazlishe a Zdeňka Matějčka. Tyto knihy byly vydané převážně jako příručky pro rodiče.

V knize Terezy Beníškové je detailně uvedeno, co čeká a rodiče s nástupem do školy, veškerý sled událostí, který tento krok doprovází. Tato kniha radí na, co se u dětí zaměřit, co všechno by měly umět, než půjdou k zápisu, ale také je tady popsáno, co by se mohlo v dětech odehrávat po psychické stránce, kdy jsou zde i uvedené rady, jak by se rodiče v daných případech měli zachovat.

Kniha od Věry Krejčové a Dany Kargerové je metodickým průvodcem, který čtenáře provádí celým I. stupněm základní školy, kdy se zaměřuje na situace a problémy, které děti s postupem času potkají.

Ostatní knihy jsou spíše příručkami pro rodiče a snaží se jim pomoci s výchovou jejich dětí. Věnují se různým obdobím, kdy mohou rodiče sledovat určité změny. V těchto knihách se mluví o poruchách soustředění a o tom, jak je efektivně řešit, dále se zaměřuje na to, jak rozpoznat např. šikanu. Tyto knihy pro mě nebyli tolik důležité, protože s podobnými problémy se prozatím moji respondenti nesetkali.

6. Co udělat, než půjdu do školy

6. 1. Mateřská škola v Řečanech nad Labem

Můj výzkum začal v lednu 2011 v Mateřské škole v Řečanech nad Labem, kdy jsem se šla podívat na budoucí prvňáčky, abych si mohla udělat představu o tom, jaké děti dnes nastupují do školy. Byla jsem velmi překvapená, že v místní školce stále fungují dvě třídy, tak jako v době, kdy jsem tuto školu navštěvovala já, změnilo se jen obsazení tříd. Když jsem do školky chodila já, nezáleželo na tom, do jaké třídy chodíte, ale dnes ano.

Dnes jsou třídy rozdělené na třídu pro děti od tří let a na třídu, kterou navštěvují děti od pěti let, tedy předškolní děti. Třída pro předškolní děti sídlí v prvním patře, zde se děti připravují na důležitý den ve svých životech a to zápis do školy. A poté nástup do školy, kdy jim pomalu končí éra bezstarostného dětství a přicházejí na řadu nové životní role a povinnosti. Děti si samozřejmě ještě neuvědomují, že je pro ně zápis nějak důležitý. Mají pocit, že je normální jít k zápisu, protože už půjdu do školy, ale nepřikládají mu velkou prioritu.

Při své návštěvě jsem právě zamířila do třídy pro předškoláky a sledovala jejich odpolední program. Ten se samozřejmě skládal hlavně z hraní, protože mateřská škola by měla být hlavně o hraní a zábavě. Učitelky jsou zde velice vynalézavé, a proto je možné vypořádat, že mezi hraním se děti různě ptají na určité věci tak, že to vypadá jako součást her. Snaží se s dětmi opakovat neustále dokola barvy, tvary, dny v týdnu apod., aby si děti tyto znalosti osvojily a při zápisu do školy na tyto otázky dokázaly bez problémů odpovědět. Dále se s dětmi věnují i různým jiným činnostem např. výtvarným, kdy se děti učí omalovávat, vystřihovat různé obrázky apod. Také se s nimi učí básničky, říkánky a písničky, děti si totiž pomocí nich procvičují a trénují paměť, která pro ně bude v nejbližší době velmi důležitá, protože ve škole se budou dozvídat mnoho důležitých informací, které si budou muset zapamatovat. Dále také pro děti vedou už od začátku různé kroužky jako např. kroužek Zpěváček, kde se děti učí zpívat a rozeznávat melodie a

vytleskávat hudební doby.

Strávila jsem s dětmi krásné odpoledne, kdy jsem sama zavzpomínala na to, jaké to bylo chodit do mateřské školy. Jak jsem nechtěla ze školky chodit domů stejně jako dnes některé děti, protože jsem si tam ještě dostatečně nepohrála. Nebo jsem také viděla obrovskou radost, když se dítěti rozzářila očička, když za oknem uvidělo svoje rodiče a pomalu bez rozloučení běžel k nim, aby mohl být co nejdříve v bezpečí svého domova.

Cestou domů jsem přemýšlela nad tím, do jaké míry si děti uvědomují, že se jim již brzy změní život, a zda mají představu o tom, co je čeká. Děti si podle rozhovorů, které jsem vedla s rodiči, dříve než děti nastoupily do školy, příliš neuvědomovaly, že by je čekaly nějaké výrazné změny. Rodiče vypověděli, že děti očekávají, že se budou ve škole učit, ale samozřejmě si i hrát a to přece dělají i ve školce. Ale já už jsem měla jasno, čeká je velká změna, která bude znamenat přechod z jedné etapy bezstarostného dětství do druhé.

Jak už jsem na začátku své práce zmínila, přechodový rituál tvoří tři fáze – odloučení, pomezí a přijetí. Tyto jednotlivé fáze můžeme najít i při nástupu dítěte do školy, které dítě zažije již v mateřské škole, pokud ji navštěvuje. Doba, kterou děti stráví v nové třídě, můžeme brát jako fázi pomezí. Za fází odloučení můžeme brát samotný zápis do 1. třídy. Fází přijetí může být samotný první den ve škole, který je spojený s velkým množstvím rituálů.

6. 2. Zápis do školy

Chtěla jsem již dopředu teoreticky vědět, čím si děti a jejich rodiče musí před nástupem do školy a poté projít. „*V první řadě se dítě musí zúčastnit zápisu do první třídy, který je pro něj první velkou zkouškou a stresem. Děti zde musí projít určitým množstvím úkolů, při kterých musí prokázat své znalosti a dovednosti. Musí umět poznat barvy či geometrické tvary, atd. Zápis do školy by měl být i pro rodiče slavnostním dnem a měli by se ho zúčastnit oba.*“ (Beníšková, 2007:16)

Zápis do školy, kterého jsem se zúčastnila, se konal 16. ledna 2011 v 14:00 na Základní škole v Řečanech nad Labem. Když jsem za pět minut dvě vyběhla do prvního patra školy, nervózní rodiče už postávali před třídou. Bylo jich tam tolik, že jsem se nedokázala ani zorientovat, kolik dětí vlastně čeká nástup do první třídy.

Ve většině případů bylo vidět, že rodičům na jejich dítěti záleží, protože si s ním neustále povídali a probírali, jak se cítí. Pro většinu rodičů byl tento den brán jako důležitý krok v životě dítěte, protože se ve většině případů zúčastnili oba rodiče. Dokonce i podle kratičkových rozhovorů, které jsem s některými z nich vedla, než začal zápis nebo po zápise, bylo rodiči, který se zápisu neúčastnil líto, že u takového okamžiku nemohl být. Většinou se rodič neúčastnil z důvodu pracovního vytížení.

Děti byly většinou nervózní a podle rozhovorů byly vděčné za to, že tam mají svoji maminku či tatínka, kteří půjdou dovnitř s nimi. Pro budoucí prvňáčky to byl první velký stresový okamžik, jelikož si uvědomovaly, že se od nich očekává, že budou odpovídat správně na všechny otázky cizí paní učitelce.

Těsně předtím než měla tato velká událost začít, sem vešla do třídy, kde se měl zápis konat, a byla jsem sama překvapená, jak třída vypadá. Vzpomněla jsem si na svůj den, kdy jsem šla k zápisu a zcela na mě dolehla nervozita stejně velká jako tenkrát. Zasnila jsem se nad tím, jak jsem sama nevěděla, co mě čeká a na strach, který mě celou dobu provázel. Pořád jsem měla pocit, že to nezvládnu, že nebudu znát všechny odpovědi. Ale dnes byla moje role úplně jiná. Původně jsem byla s učitelkami domluvena, že se zápisu zúčastním jen jako tichý pozorovatel, ale nečekaně jsem byla požádána, jestli bych nemohla zasednout k jednomu stanovišti a sledovat, jak děti vystřihují z papíru předkreslené tvary. Za tuhle možnost jsem byla vděčná, protože jsem mohla velmi z blízka vidět, jak se děti z této činnosti poperou a pozorovat jejich emoce.

Když zápis začal a dítě po boku svého rodiče vstoupilo do třídy, rozzářila se mu většinou očička, protože za dveřmi uvidělo něco, co vůbec neočekávalo a bylo z toho velmi překvapené. Za dveřmi se totiž skrývala tematicky vyzdobená třída, která byla jako z pohádky. Na stěnách visely obrázky, které vytvořily děti ve škole, byly na nich vyobrazeny nejrůznější pohádkové postavy z Večerníčků. Po třídě byly různě rozmístěné lavice, na kterých byla kouzelná stanoviště, a dítě u nich muselo

splnit zadaný úkol. Celý zápis vypadal téměř jako zábavná cesta za pokladem, probíhal ve stylu škola hrou, aby se děti hned na začátku nevyděsily.

Učitelky byly velmi milé a bylo vidět, jak se snaží svým budoucím žákům zápis do školy co nejvíce zpříjemnit. I já jsem nasadila co nejpřívětivější úsměv a snažila jsem se jim to na svém stanovišti co nejvíce ulehčit.

Děti s nadšením plnily nejrůznější úkoly, i když některé děti rozptylovalo tolik nových podnětů najednou a chvíli jim trvalo, než se začaly plně soustředit. Nejdříve se děti představovaly a mluvily o tom, kde bydlí. Tuto část splnily všechny děti s trochou nervozity z nové paní učitelky, ale ta z nich postupem času opadla. Bylo zajímavé sledovat, co s dětmi dělá relativně neznámé prostředí, některé se snažily schovávat za své rodiče, jiné zase zářily odhodláním a mluvily velmi zřetelně a nahlas, jiné zase mumlaly či se občas přeřekly.

Poté přešli k prvnímu stanovišti, kde měly za úkol popsat různé obrázky a mluvit o nich ve větách. Zde se většina dětí uvolnila a rozpovídala, protože učitelka jim pohotově pokládala další doplňující otázky o obrázku, aby zjistila, jak dokážou reagovat a odpovídat. Některé děti se styděly a nechtěly se s učitelkou ještě moc bavit, a proto odpovídaly stručněji než jiné. Většinou holčičky byly upovídanější než chlapci, ale byly zde i výjimky.

Na další lavici na ně čekala směsice tvarů a barev, které měly určit. Ve většině případů tohle byl jeden z nejsnazších úkolů podle mého názoru, protože děti při jeho plnění jen málokdy zaváhaly. Měla jsem občas i pocit, jakoby si děti v duchu říkali, proč se ptáš, vždyť to pozná každý. Zde ale děti musely ukázat i dovednosti z matematiky, což znamenalo např. správně spočítat různé tvary a porovnávat, kterých je více či méně. Také zde byl úkol, který se zaměřoval na velikost, kde měly za úkol porovnávat, který ze stejných tvarů je větší a který naopak menší. Zde bylo vidět velké soustředění u některých dětí, protože byly děti dobře připravené, zvládly i tyto úkoly nakonec všechny děti.

Poté přišel na řadu další znalostní úkol, který vyžadoval po dětech orientaci v ročních obdobích a dnech v týdnu. Otázky typu: Jaký den byl včera? Který bude zítra?, některé děti občas zmátly, ale rychle se dokázaly zorientovat a své chyby napravit. Součástí toho úkolu bylo i popsat jednotlivá roční období, čím se vyznačují, co obvykle v daném období třeba dělají či ve kterém ročním období se

narodily. Tady děti nemívaly problémy s odpověďmi, dokonce to vypadalo, že konečně dostaly prostor mluvit o tom, co je baví.

Po úkolech vyžadujících přemýšlení a určité znalosti přišly na řadu cvičení vyžadující zručnost. Jako kreslení, vystřihování různých tvarů, skládání puzzle, nebo různé skládání papíru. Kde jsem na ně u jednoho stolečku čekala i já s nůžkami a předtištěnými papíry, které děti vystřihovaly. I s touto částí se děti popraly na jedničku. Samozřejmě byly vidět rozdíly mezi jednotlivými vystřihovánkami, protože každé dítě je jiné a i jejich šikovnost se v různých oborech lišila. Některým šlo lépe vystřihování a jiným zase povídání, a tak to má být, vždyť mají ještě spoustu času, aby se v dovednostech, které jim tolik nejdu, mohly zlepšit.

Nakonec děti měly říct nějakou básničku, kterou se naučily ve školce. Některé děti si na žádnou nedokázaly vzpomenout nebo se stále ještě styděly natolik, než aby byly schopné říct celou říkanku, a proto je učitelka nakonec nenutila ji říct.

Všechny děti, které se zápisu zúčastnily, byly přijaté do první třídy. A na rodičích bylo vidět, jak jsou na své děti pyšní, když odcházeli společně domů. Děti ty už se nemohly dočkat, až se svými úspěchy pochlubí druhý den paní učitelce ve školce. Doma se chlubily babičce či dědovi nebo svým sourozencům, že už budou chodit do školy, že jsou už velcí.

6. 3. Než půjdu do školy

V létě o prázdninách, když měla školka zavřeno, jsem se po dohodě s některými rodiči sešla a povídala si o přípravách do školy. Měla jsem dojem, že je důležité zjistit, nakolik jsou děti obeznámené se školní docházkou.

Od rodičů jsem se dozvěděla, že děti navštívily základní školu již se školkou. To byla pro mě velmi přínosná informace, protože to byl krok dopředu oproti tomu, když já jsem nastupovala do školy. My jsme tenkrát se školkou do školy nechodili a neměli jsme tedy reálnou představu o tom, jak to ve škole vypadá,

a tak jsem si hned ze začátku usuzovala, že děti vědí, co je čeká, ale opak byl pravdou.

Z rozhovorů, které jsem s rodiči vedla, se mi podařilo zjistit, že ačkoliv děti vědí, jak škola vypadá, žádnou reálnou představu o tom, co je čeká, nemají. Od svých respondentů jsem se dozvěděla, že většina dětí se do školy těší, ačkoliv zcela nevědí, co je čeká. Jejich nadšení však ve většině případů není přehnané, protože na druhou stranu mají strach, protože pro ně značně něco nového a neznámého. Čekají na ně noví spolužáci, nová paní učitelka, nové prostředí a zcela odlišný režim, než na který byly zvyklé. Jsou připravené na to, že se ve škole budou učit, ale to se učily přece i ve školce. Vědí, že budou umět číst, psát a počítat, ale vůbec nemají ponětí o časové náročnosti.

Dokonce jsou děti, které se do školy vůbec netěší. Chtěly by totiž zůstat ve školce a hrát si. Jedna respondentka vyprávěla, že její dcera se do školy moc těší, nemůže se dočkat, jen nemůže pochopit, proč se ve škole po obědě nechodí spát tak jako ve školce a to svědčí o tom, že děti opravdu nevědí, co je čeká.

Jediné děti, které jsou ve výhodě, jsou ty, které mají starší školou povinné sourozence, protože ti si mezi sebou řeknou, jak to ve škole chodí a navíc vidí i přípravu do školy, která probíhá doma, ale mezi svými respondenty mám většinu rodičů, kterým jde do školy první dítě.

Byla jsem však velmi překvapená tím, jak si rodiče chválili školku ohledně přípravy k zápisu, kde se jim učitelky natolik věnovali, že se děti naučily všechno podstatné, co před nástupem do školky neuměly, aby prošly zápisem do první třídy. Žádný z mých respondentů totiž nepotvrdil, že by se svým dítětem nějak speciálně doma připravoval na zápis do první třídy a ani neměli strach z toho, že by jejich děti neprošly zápisem.

Pouze jeden z mých respondentů potvrdil, že se zápisu do první třídy zúčastnili podruhé, protože syn měl před rokem velké problémy se soustředěností na daný úkol vzhledem k mnoha okolním podnětům, které ve třídě při zápisu viděl, navíc to bylo srpnové dítě, tudíž byl pomalu o rok mladší než ostatní děti, a proto se s učitelkou dohodli na ročním odkladu školní docházky. Letos už však zápis do 1. třídy hravě zvládl. Sama jsem šla do školy skoro jako sedmiletá, protože jsem se narodila až v prosinci a taky jsem měla pocit jako bych šla do první třídy o rok déle,

protože jsem byla ve třídě skoro nejstarší a nejvyšší. Ale tehdy nebylo moc běžné zvolit dítěti odklad a dostalo ho opravdu jen v nejhorším případě. Dnes mám pocit, že je odklad možnost, jak dítěti prodloužit dětství. Dokonce o tom spousta rodičů z mého okolí tak i mluvilo. V posledních letech jsem dost často slyšela věty typu: Náš Honzík, on je ještě malý na to, aby šel do školy, vždyť on by to nezvládl, a tak jsme zažádali o odklad. Ale jestli je odklad dobrým řešením, to musí rodiče rozhodnout sami, ačkoliv většinou dají na rady učitelů.

S rodiči jsme rozebírali nakupování pomůcek. Vzpomínala jsem sama na to, jak mi aktovku přinesl Ježíšek a jak jsem si tenkrát lámala hlavu, jak může vědět, že půjdu do školy, i když jsem si mu o aktovku nenapsala. Doma mi rodiče vysvětlovali, že Ježíšek ví všechno a že kromě dárků, které si děti přejí a píše si o ně, nosí i dárky, o kterých ví, že je budeme potřebovat. Svoje respondenty bych mohla rozdělit půl na půl. Polovina rodičů se držela tradice a školní potřeby pro svého budoucího prvňáčka obstarala pod záštitou Ježíška. Druhá půlka teprve v tuto dobu začala s dětmi vybírat vhodné školní pomůcky, které se budou líbit dětem a zároveň splňovat funkčnost. Vybírat školní pomůcky s dětmi je podle rodičů velmi přínosné. Děti jsou rády, že si mohou vybrat věci podle svých představ, dokonce to v nich probouzí pocit důležitosti. Mají pocit, že je čeká velký krok a snaží se chovat zodpovědně. Dokonce jsem se od svých respondentů dozvěděla, že děti jsou vybíravější než jejich rodiče. Ti by měli totiž třikrát rychleji vybranou pěknou kvalitní aktovku, ale jejich ratolesti stále nevěděli, jestli tu nebo onu aktovku, protože obě jsou pěkné, ale přece jen ji budou na zádech nosit každý den minimálně celý rok a možná i déle, než jim rodiče koupí novou.

Přemýšlela jsem o tom, jak asi moji rodiče vybírali aktovku pro mě. V době kdy jsem já nastupovala do školy, se příliš neřešilo, zda je nabízené zboží kvalitní. Moji rodiče dbali na to, aby se mi aktovka líbila a nosila jsem ji ráda. Dnes rodiče hlavně hledí na to, aby aktovka dětem neničila záda a byla za přijatelnou cenu. Samozřejmě také na aktovce hledají oblíbený motiv svých dětí. Dnes je nabídka školních potřeb daleko větší než před 16 lety, kdy jsem šla do první třídy já. Dokonce většina rodičů pořídila do školy svým dětem jen aktovku a penál a zbytek nakupování nechávají na začátek školního roku, protože si nejsou jistí tím, co všechno jejich dítě bude potřebovat a co naopak dostanou od školy. To také svědčí

o určité neinformovanosti dokonce rodičů.

Rodiče se nijak zvlášť nepřipravují na nástup dítěte do školy. Ve většině případů si nezjišťovali žádné informace o tom, co je čeká, kolik času stráví s dětmi přípravou do školy na druhý den. Brali to jako, že jejich dítě místo ze školky bude chodit ze školy. Ale za to si uvědomovali úplně jiné věci, často přemýšleli o tom, jak jejich děti rychle vyrostli, jak teprve nedávno začalo jejich dítě chodit do školky, vzpomínali na to, jak jim bylo velmi líto, že musí své dítě opustit a strčit ho na hlídání do školky. A dneska utekly tři roky jak voda a jejich děti se pomalu připravují na svůj velký den a stále ještě netuší, co je vlastně čeká. A já si v duchu říkala, to si teprve vzpomenete na to, jak vaše dítě bylo ještě nedávno malé a jak to uteklo.

Většina rodičů v tomto období ještě ani vůbec nepřemýšlí o tom, jak to bude vypadat, až jejich děti nastoupí do školy, jestli budou stíhat všechny aktivity, na které byli zvyklí. Nemají pocit, že by je čekali nějaké změny. To se ale netýká pracovně velmi vytížených rodičů, kteří tvoří asi třetinu mých respondentů, protože ti se snaží zajistit babičky na „hlídání“. Dětem totiž v první třídě končí škola dříve, než starším dětem školou povinným a v prvních dnech si děti budou muset děti po vyučování vyzvedávat před školou, stejně jako je budou muset ráno do školy vodit. Pracovně vytížení rodiče už teď vědí, že jedině babička je může zachránit tím, že jim s dítětem vypomůže. Pro babičky to není nic tak zásadního, protože se o svá vnoučata staraly i před tím, jen ne tak často.

Byla jsem také velmi překvapená, že rodiče se s dětmi o škole ani moc doma nebaví. Měla jsem pocit, že teď v tomhle období už berou nástup do školy jako samozřejmost, kterou už není nutné nijak komentovat a diskutovat o ní. Na jednu stranu mi to přišlo jako dobrý nápad, protože jsem nabyla dojmu, že klást příliš velký důraz na nástup do školy, moji respondenti považují za příliš stresující pro jejich ratolesti. Chtějí svému dítěti, co nejvíce usnadnit nástup do školy a co nejdéle mu dovolit užívat si bezstarostnost dětství. Samy děti o škole také příliš nepřemýšlí, vědí, že tam od září budou chodit, uvědomují si, že se tam budou učit, ale až na pár nevinných her na školu, je nástup do školy zatím příliš nezajímá.

Na druhou stranu si myslím, že otevřená komunikace o tak velkém kroku je na místě, alespoň občas, protože mám dojem, že by se dítě ve škole díky tomu

mohlo rychleji adaptovat a nemuselo by zažít takový šok z toho, co ho v prvních dnech čeká, kdyby s tou situací byly včas obeznámeny. Ale můj názor není rozhodující, vše mají ve svých rukou rodiče

7. 1. školní den – velký krok vpřed a neznámo před námi

7. 1. Důležitost rituálu

„Člověka nelze osvobodit od rituálů a taková snaha je rozumná asi jako snaha osvobodit dítě od hraček.“ (Keller, 1992:98)

V minulosti rituály řídily celý lidský život. Člověk se pomocí rituálu zapřísahal bohu, aby mu například seslali dobré počasí či zabezpečili dobrou úrodu. Pomocí rituálů se také osvobozoval od existenčního strachu.

Společnost je charakterizovaná rozdílným množstvím změn. Rituály je proto třeba vnímat jako prostředky překonávání krizových momentů. Přejímový rituál se snaží upravit pořádek ve společnosti. Rituál nám napomáhá správně a podle pravidel přejít z jedné etapy lidského života do druhé.

7. 2. Kdy a kde?

Letošní školní rok v Řečanech nad Labem začal 1. září 2011 a pro prvňáčky se tento den skládal z několika etap. Nejdříve doma vstávali dříve, aby se stihli řádně a včas připravit.

Podle rodičů byla tento den velmi důležitá snídaně, aby měly děti dostatečné množství energie na tento náročný den. Z rozhovorů, které jsem prováděla před školkou před zahájením, vyplynulo, že rodiče také pečlivě vybírali oblečení. Holčičky si oblékly své nejhezčí šatičky nebo sukýnky, protože tohle byl velký den a tatínkové a dokonce i prarodiče se chystali zúčastnit a samozřejmě tyto nezapomenutelné okamžiky zvěčnit pomocí fotoaparátů. Kluci zase oblečení příliš mnoho neřešili, ale jejich maminky dbali na to, aby byli upravení a oblečení měli čisté.

Z rozhovorů se mi podařilo zjistit, že rodiče byli častokrát nervóznější než

jejich děti. Někteří dokonce několikrát dětem nekontrovali aktovku, zda v ní mají všechny potřebné věci, ačkoliv děti na dnešní den nic nepotřebovaly. Ale ne všichni rodiče tento den vnímali tak výjimečně, někteří z mých respondentů tento den příliš nestresoval, byl pro ně jako každý jiný všední den, akorát si vzali dovolenou, aby své dítě mohli doprovodit do školy.

Nesetkala jsem se ani s žádnou formou soukromých rituálů, které by dítěti přineslo v jeho velký den štěstí, které by se ho drželo po dobu školní docházky. Ale já sama jsem si vzpomněla na svůj první den, kdy jsem se chystala na 1. školní den. Když jsem vycházela doma ze dveří bytu, tak mi maminka říkala, hlavně vykroč pravou nohou, aby se Ti ve škole dařilo a nelepila se na tebe smůla. V té době jsem toto pověřivé rčení ještě neznala a myslela si, že nezáleží na tom, kterou nohou vykročím, ale poslechla jsem ji, a když jsem přecházela náš práh, tak jsem se zarazila a přemýšlela, která noha je pravá, a vykročila. Možná i tohle poradili rodiče svým dětem, jen si na to později při rozhovoru nevzpomněli. Nebo své dítě políbili pro štěstí, ale nepřikládali tomu takový důraz. Jen v aktovkách kromě penálu měly některé děti i svou oblíbenou plyšovou hračku. Při rozhovorech s rodiči jsem velmi často zjišťovala, že rodiče spoustu věcí považují za běžné a nepřipadá jim důležité se o nich zmiňovat.

7. 3. Sbohem školko, budu na tebe vzpomínat

Všichni jsme měli za úkol se sejít v 7:30 před mateřskou školkou, kde mělo proběhnout rozloučení. Děti se tu sešly v plném počtu, žádný prvňáček nechyběl a dokonce se zde sešlo i mnoho dětí, které školku stále navštěvují, protože se přišli rozloučit se svými kamarády a zároveň proto, že chtěli vědět, jak to probíhá a na co se mají připravit, protože je jednou čeká něco podobného.

Když jsem před školku dorazila i já, nemohla jsem se ze začátku mezi tou obrovskou skupinou zorientovat, i když to byla jen část prvňáčků, protože do letošní 1. třídy nastupovali děti ještě z okolních vesnic a tudíž jiných školek. Po chvíli se mi podařilo se rozkoukat a dát si dohromady děti a jejich příbuzné.

Ani jsem nepostřehla, kdy se děti a jejich rodiče seřadili po obou stranách

příchodové cestičky, po které mnohokrát šli do školky. Když jsem se podívala nakonec této řady, spatřila jsem vedle vedoucí učitelky školky ještě paní starostku Ing. Michaelu Matouškovou, která začala s úvodní řečí. Její proslov byl poměrně krátký, protože nechtěla netrpělivé děti zdržovat a navíc ji to ani časový harmonogram nejspíš nedovoloval, a tak popřála dětem hodně štěstí v jejich nové etapě života, aby se jim ve škole dařilo a aby si co nejdéle uchovali svou čistotu dětství, která jim dnešním dnem začala směřovat ke konci.

Poté promluvila vedoucí učitelka Jana Rosenbergrová, která s dětmi strávila mnoho času ať už ve školce nebo vycházkách a výletech či plavání. Také proto byl její proslov trochu osobnější, i když se svými dětmi ve školce se loučí každý rok, a pokaždé místo nich nastoupí noví žáčci a vše to jde zase od začátku. Sama jsem si vzpomněla na to, jak se v této školce moc věcí nezměnilo. Ano samozřejmě ve školce mají jiné nové a lepší vybavení, dokonce prošla i nějakou tou rekonstrukcí, ale vedoucí učitelka už byla na této pozici už v době, kdy jsem chodila do školky já a dokonce i ostatní učitelky tady jsou pořád stejné. Ale teď bych se zase měla vrátit k proslovu. Mezitím co paní ředitelka mluvila o krásných chvílích, které děti ve školce strávily. O tom co všechno se ve školce naučily, a jak doufá, že na chvíle strávené ve školce nikdy nezapomenou a budou na ně v dospělosti vzpomínat se smíchem, jako na zábavné bezstarostné období, kdy některé z nich potkala jejich první láska. Na první partu přátel, kterou si udělali ve svém prvním kolektivu. Paní ředitelka vedla velmi poutavou a procítěnou řeč, po které maminky začínaly být dojaté, děti nedočkavé a tatínci pobíhali kolem a snažili se všechny tyto okamžiky zdokumentovat.

Nakonec učitelka zadoufala, že se děti do školky přijdou někdy podívat a pochlubit se svými školními úspěchy a ukázat, co nového se už naučily. Poté přišlo na řadu předání vzpomínkové knihy s věnováním na školku a šerpu pro prvňáčka. Učitelka začala děti po jednom vyvolávat a za pomoci starostky děti postupně ošerpovaly a předaly jim knihu s věnováním. Tohle jsem také zažila na vlastní kůži, sice jsme před těmi lety nedostávali šerpy, které mi přišli pro tuto událost velmi kouzelné, ale knihy s věnováním jsme dostávali také, dokonce ji mám dodnes na čestném místě v knihovně, vždyť je to poslední vzpomínka na školku.

Když byly všechny děti ošerpovány a třímaly v rukou své památeční knihy.

Děti, které školku stále ještě navštěvovaly, začaly opouštět prostranství před školou a šly se věnovat jiným činnostem, které na ně za zdmi školky čekaly. Prvnáčky a jejich rodiče měli ještě čas na to, aby si vytvořili pár posledních fotek, rozloučili se s paní učitelkou a poděkovali jí za všechno, co pro děti ve školce dělali. Protože asi za 5 minut měla přijet krásná koňská spřežení o čtyřech kladrubských bělouších, která měla za úkol děti převézt před jejich základní školu. To byla pro mě novinka, protože my jsme tenkrát šli ze školky spolu s rodiči a ostatními dětmi průvodem, který byl doprovázen hudbou z obecního rozhlasu, ty pouze děti, které byly z Kladrub nad Labem, dorazily do školy 1. den kočáry s koňmi.

Před školou se objevily dva kočáry, do kterých nastoupily ošerpované děti, zamávaly rodičům a kočí zavelel koním a odjel na druhý konec vesnice před Základní školu Řečany nad Labem. Když se kočáry rozjely, rodiče udělali poslední snímek jejich dítěte v kočáru a prostranství před školou se rychle vyčistilo, aby se rodiče po vlastní ose, stihli přemístit před školu dříve, než tam dorazí jejich děti. I já jsem se tudíž vydala před základní školu, abych něco nepropásla.

7. 4. Chaos před školou

Jelikož jsem do školky vyrazila na kole, byla jsem za pět minut zase zpátky doma, kde jsem odložila kolo a vyrazila ke škole, kterou mám naproti. S údivem jsem zjistila, že kočár s koňmi ještě nedorazil, ale většina rodičů a prarodičů už byla na místě a všichni jsme netrpělivě vyhlíželi prvňáčky.

To už bylo slyšet řehtání a dupot koní na silnici a rodiče včetně mě se otáčeli směrem, kterým by kočáry měly přijet. Děti vystoupily z kočárů, přivítaly se s rodiči, ale to už k hloučku dětí a rodičů, přichází dvě paní učitelky, a to Mgr. Marcela Banková a Mgr. Jana Vohralíková. A já jsem se velmi podivila, když jsem zjistila, že po 16 letech opět otevírají dvě třídy. Ano, můj ročník byl také silný a otevíraly se dvě 1. třídy, ale od té doby, pokud si dobře vzpomínám, se podařilo otevřít dvě třídy až letos. Obě učitelky se pozdravily s rodiči a začaly jim vysvětlovat, že jejich děti budou rozděleny do dvou tříd po šestnácti žácích a přesně

po osmi dívkách a chlapcích.

Učitelky se snažily vytvořit 2 zástupy prvňáčků, a proto k sobě vyvolávaly jména těch, kteří budou chodit do jejich tříd, ale hned u prvního jména došlo k problému, protože jmenovaný žák nebyl přítomen. V tu chvíli učitelkám došlo, že kočáry s koňmi přijely pouze jednou a nikoli dvakrát, protože ty samé kočáry měly za úkol ještě přivést děti z kladrubské mateřské školy. Učitelky se ale i přesto rozhodly seřadit alespoň děti, které zde jsou přítomné. Děti vytvořily 2 zástupy, před každou z učitelek jeden a čekaly, co se bude dál dít. Hodnou chvíli se nic nedělo, a tak začali být zmatené nejen děti ale i jejich rodiče. Děti se otáčely na rodiče a vrhaly na ně pohledy plné otázek. Rodiče se mezitím začali bavit mezi sebou o trochu vážnoucí organizaci, kterou měla na starosti škola.

A já se věnovala rozhovoru s jednou babičkou, která přišla vyhlížet svého vnoučka, který byl z Kladrub a zatím stále nedorazil. Byla velmi podrážděná, když zjistila, jak špatně naplánovaný příjezd prvňáčků byl. Nedokázala pochopit, jak to někdo nemohl dokázat spočítat tak, aby se tu děti sešly najednou. Ale když jsem ji oznámila, že pro děti jely jedny a ty samé kočáry, byla o to více překvapená nelogickým plánováním, protože koně vyjížděli z Kladrub nejprve pro řečanské děti a poté se vraceli zpět do Kladrub pro kladrubské děti a přitom by bylo daleko schůdnější, kdyby to udělali naopak. Nevznikla by totiž tak velká časová prodleva a nezavládl by takový chaos, protože po dobu tohoto rozhovoru se děti občas ze svého zástupu vytratily ke svým rodičům, a pak nevěděly, kam patří.

Ale to už byl slyšet opět dusot koňských kopyt a i zbývající prvňáčci přijížděli ke škole, kde už na ně netrpělivě čekali hlavně rodiče, ale i paní učitelky. Děti se samozřejmě jako první rozběhly k rodičům a chtěly jim vyprávět o tom, jaká byla cesta kočárem, ale na to nebyl čas. Učitelky totiž už vyvolávaly jména chybějících žáčků, a děti tudíž musely urychleně nastoupit do dvouřadu podle toho, kam patřily. Když děti nastoupily, učitelky je začaly odvádět do školy, ale ještě předtím podaly rodičům instrukce, na kterou stranu se rodiče dané třídy mají postavit, aby při hlavním vítacím ceremoniálu mohli pozorovat své děti. Při odchodu děti byly trochu nesvé, že mají jít s tou cizí učitelkou samy, a proto se neustále ohlížely ke svým rodičům a ti jim na oplátku za to zamávali. Poté se taky seřadili a začali se hrnout hlavním vchodem do školy a já se k nim přidala.

7. 5. Slavnostní uvítání

Když jsem vešla do školy, hned na mě dýchla velmi známá atmosféra. Ve škole se od dob, kdy jsem ji navštěvovala já, změnila snad pouze barva na zdech. Měla jsem pocit, jakoby se tu zastavil čas. Nenechala jsem se však unést vzpomínkami na léta strávené za těmito zdmi, ale začala jsem se rozhlížet kolem sebe a hledala si správné strategické místo k pozorování.

Když jsem se dostala do jedné řady mezi rodiče, měla jsem výhled na celou halu, která byla zaplněna. Tento den byl pro všechny významný, protože této ceremonie se zúčastnili všichni žáci této školy, kteří byli rozmístěni po celé hale, zahlédla jsem zde i většinu učitelského sboru této školy. Co bylo ale nejdůležitější, že v prvních dvou řadách na dřevěných lavičkách z tělocvičny seděli naši noví prvňáčci a o nich vlastně byl celý tento den.

V hale bylo tolik lidí, že jsem měla pocit, že více diváků už by se sem ani nevešlo, a dokonce jsem poté zjistila, že někteří příbuzní ani dovnitř do školy nešli a čekali na svá vnoučata venku před školou. Ale nebudeme předbíhat událostem. Na mezipatře, kde sídlí sborovna i ředitelna, stál pan ředitel Mgr. Tomáš Zemánek a po jeho boku se opět objevila starostka a další členové místního zastupitelstva, aby se všichni zúčastnili tohoto výjimečného dne.

Zástupci naší obce se této akce účastní proto, že je to důležitý den v našich životech, jelikož naše základní škola není velká a má opravdu větší náklady než příjmy. Už několikrát se uvažovalo o jejím zavření, jelikož většinou je v našem okolí nedostatek dětí. Představitelé obce se takto snaží naznačit, že to je jejich zásluha, že škola existuje, protože musí vynaložit velké úsilí, aby získali pro školu finanční prostředky, ale také se o tom umí správně zmínit. Vždy vyzdvihnou, co si škola za jejich pomoci pořídila apod. Dále se snaží vyzdvihnout to, jak se obec za jejich pomoci rozvíjí, a že letos nastupuje do školy daleko více dětí i především díky tomu, že se obec snaží zlepšit podmínky pro mladé rodiny s dětmi, jelikož rozprodala parcely vhodné k výstavbě rodinných domků, kdy o ně zájem projeví především mladí lidé. Dále se snaží lukrativnost této lokality zajišťovat

bezproblémovou dostupností hromadnými prostředky a pořádáním různých kulturních akcí a podporou místních organizací. Ale nyní už zpět k prvňáčkům.

Pan ředitel měl celkem dlouhý proslov k dětem. Mluvil o dětství, které jim uteče jako voda. O tom, co děti ve škole čeká a nemine. Ale svůj proslov nesměřoval jen prvňáčkům a jejich rodičům, ale také všem žákům této školy. Nakonec se nezapomněl zmínit o novém studijním plánu, které děti od letošního roku čeká. Dále mluvil o částečné rekonstrukci školy, na kterou peníze poskytla z částí obecní kasa a dále samozřejmě fond Evropské unie. A poté opět předal slovo paní starostce, která už dnes jeden proslov měla. Ta mluvila opravdu velmi stručně, a proto jen popřála znovu prvňáčkům a nejen jim hodně štěstí nejen v učení, ale ve všech směrech, kterým se budou věnovat.

Když jsem se během těchto proslovů podívala na děti, bylo na nich vidět, jak je to pro ně dlouhé. Byly znuděné a naprosto je tyto proslovy nezajímaly. Byly velmi neposedné, protože nepředpokládaly, že budou tak dlouho sedět, tížila je taška na ramenu, takže se neustále ošivaly, jak si opravovaly popruhy od aktovek. A věřím, že i většina rodičů byla vděčná za to, že proslov skončil, protože oni sem přece nepřišli poslouchat to, jak je škola vděčná obci za jejich peníze, a že jsou rádi, že jim jich věnovali tolik. Přišli sem hlavně kvůli dětem a věřili, že se celý tento ceremoniál bude točit kolem nich.

Po těchto proslovech učitelky prvňáčky opět seřadily do dvojstupu tak, aby uprostřed vznikla ulička. Pan ředitel vyzval žáky posledního ročníku, aby dětem předali na uvítanou květinu a malý dárek, který věnovala jistá firma jako sponzorský dar. Žák posledního ročníku předal růži a dárek svému svěřenci, který vždy stál na kraji zástupu a vzal ho za ruku a odvedl ho opět na místo, kde seděl. Tohle bylo něco pro rodiče, protože se kolem mě po dlouhé odmlce opět vynořili fotoaparáty a rodiče fotografovali své ratolesti, jak krácejí se svými nejstaršími „spolužáky“. Je zajímavé, jak se tyto uvítací rituály vůbec nemění i nám, když jsme nastupovali do 1. Třídy, předávali žáci 9. třídy květinu a my zase naopak jako nejstarší předávali květinu novým prvňáčkům o 9 let později.

Poté přišlo vystoupení pěveckého sboru, který vede Mgr. Sonja Borovičková, který na škole existoval už v době, kdy jsem ji navštěvovala já. Opravdu jsem měla pocit, že na téhle škole se vůbec nic nezměnilo od doby, co

jsem sem chodila já. Pořád stejní učitelé, stejná atmosféra, jen žáci se tu změnili, že jsem jich poznala jen pár. Ale zpět k vystoupení žáci sboru zazpívali známé písně, které si mohli pobrukovat i prvňáčci, jejich představení netrvalo dlouho, a přesto rozptýlilo prvňáčky natolik, že už zase v klidu seděli a netrpělivě čekali na to, co přijde po tom.

7. 6. První návštěva mé třídy

Po tomto vystoupení konečně pan ředitel vyzval své žáky, aby se odebrali do svých tříd a učitelky prvňáčků poprosil o to, aby své svěřence a jejich rodiče také doprovodily do jejich tříd. Poté se rozloučil a naposled všem popřál mnoho úspěchů.

Když se hala vyprázdnila, učitelky seřadily své svěřence a upozornily jejich rodiče na rozlohu třídy a poprosily je o shovívavost, pokud by se tam všichni nevešli. Poté už děti shromážděné ve dvojicích a podle tříd vyrazily do své nové a první třídy, která se nacházela ve třetím patře budovy školy.

Byla jsem trochu zklamaná, že tak malé děti mají školu nejvýše, přišlo mi to vůči nim trochu „nefér“, a dokonce jsem zaslechla i nesouhlasné mumlání některých rodičů. Vždyť ti děti jsou tak malé, přijdou mi menší, než když jsem šla do školy já, ale to je možná jen můj klamný dojem, ale i přesto jsou nejmenšími a nejmladšími členy této školy a aktovka pro některé z nich váží až příliš mnoho, než jsou schopni unést a to je ještě téměř prázdná. Ale děti tolik schodů přece jen zvládly a některým na pomoc s taškou přispěchali rodiče. Chodba před třídami byla natolik malá, že rodiče zpočátku stáli ještě na schodech o patro níže. Ale tento problém se vyřešil, jakmile učitelky otevřely dveře od jednotlivých tříd. Dětem se rozzářily oči a začaly se mezi sebou postrkovat a předbíhat, aby právě ony byly ve třídě mezi prvními.

Musela jsem si vybrat pouze jednu třídu, se kterou se budu účastnit jejich prvního „vyučování“. Rozhodla jsem se pro třídu 1. A, protože jsem sama chodila do „áčka“ ale také proto, že třídní učitelkou této třídy je moje bývalá třídní učitelka, a proto k ní mám bližší vztah. Tuto třídu tvořilo 16 žáků, 8 chlapců a stejný počet

dívek. Když jsem po boku rodičů vstoupila do třídy, nestačila jsem se divit. Na děti totiž čekali nové školní lavice a židličky s jejich jmény. To mi připadalo velmi zvláštní, že si děti nemohou sednout tam, kam chtějí a s kým chtějí, protože učitelky je stejně moc dobře neznají, aby věděli, kdo se ke komu chodí, které dítě je zlobivější než jiné a naopak. Vzpomínám si na to, jak jsem chtěla sedět v první lavici a také jsem si tam sedla. Moc dlouho ale mé sezení vepředu nevydrželo, protože jsem byla nejvyšší z celé třídy a děti za mnou přese mě neviděly, musela jsem si jít sednout do poslední lavice. Tenkrát mi to přišlo hrozně nespravedlivé, ale dnes to už chápu.

Děti si posedaly do pro ně určených lavic a já si uvědomila, jak je oproti celé budově ten čas vidět. Třída byla celá po rekonstrukci, lavice byly uspořádány jinak, než jako jsem byla zvyklá v klasické třídě. Byli uspořádané do půl kruhu a uprostřed ležel na podlaze koberec, který měl na sobě dětské motivy myši se sýrem, a jak jsem se později dozvěděla, slouží jako hrací koberec pro děti o přestávkách a dále také pro odlehčení od učení a zpestření jeho opakování, protože k němu náleží i polštářky, na kterých děti sedí a většinou odpočívají nebo se učí formou zábavních her. Třída byla nově vymalovaná a její hlavní zeď, kde bývala klasická tabule, zdobila moderní interaktivní tabule, se kterou jsem se já sama setkala až v posledním ročníku gymnázia. Další pokrok dnešní doby, o které mluvil pan ředitel, na co peníze poskytla evropská unie. Na lavicích na děti čekaly nové školní pomůcky, které jim věnovala škola. Ležely tam všechny učebnice, od slabikáře po písanku, které děti budou potřebovat a ještě další věci navíc. Dokonce učitelka dětem předepsala každému zvlášť notýsek, který děti budou nosit domu a učitelka přes něj bude komunikovat s rodiči. Než si děti prohlédly své nové školní potřeby, na které byly velmi zvědavé, a tudíž jimi listovaly, učitelka zatím sdělovala rodičům různé organizační informace. Jako jak funguje školní jídelna a družina nebo jak bude probíhat první školní týden, protože děti budou mít zkrácené vyučování kvůli adaptaci. Prvních pár dní děti budou navštěvovat školu pouze na dvě hodiny, aby si pomalu zvykali na nový náročný režim, sdělovala učitelka rodičům. Toto zkrácení také sloužilo k tomu, aby se děti necítily na začátku přepínané, a aby byly schopné lépe vstřebat velké množství nových dojmů. Nic se nemá přehánět, a proto si děti na školu budou zvykat pomalu.

Ale to už se děti pomalu rozkoukaly, přestaly se věnovat svým věcem na stole a začaly se rozhlížet po třídě a po nové paní učitelce. Ta si toho okamžitě všimla, a proto přešla od rodičů rovnou k nim. Samozřejmě se jim na začátku představila a snažila jsem ji, co nejstručněji popsat, co je v příštích dnech čeká. Vysvětlila jim, jaké předměty budou mít, že se budou opravdu číst, psát a počítat. Dokonce jim vysvětlila, že po dobu výuky budou muset děti dávat pozor a sedět na svých místech, protože už na některých dětech bylo vidět, že by se nejraději rozutekly po třídě a zkoumaly ji po svém.

Poté přišla řada i na děti a dostaly prostor k tomu, aby se své nové učitelce představily. Chtěla se o nich dozvědět pár věcí jako např. jak se děti jmenují, kde bydlí nebo do které školky chodily a nakonec dostaly prostor k tomu, aby řekly nějakou básničku. Děti ale byly velmi stydlivé v novém prostředí a před tolika lidmi, že se žádné z nich neodvážilo básničku zarecitovat, ale učitelka je k tomu vůbec nepřemlouvala. Na děti se neustále usmívala a viděla, že je to na ně už příliš dlouhé, a proto dala prostor rodičům, zda by se chtěli ještě na něco zeptat. Rodičům bylo pro zatím vše jasné a žádné dotazy neměly, a proto je učitelka všechny i s dětmi vyzvala, aby si sbalili pro dnešek své věci a následovali ji do suterénu na prohlídku školních šaten. V suterénu učitelka ukázala dětem šatnu, která bude od dnešního dne jejich. Zde si budou nechávat své bundy a přezůvky. A tady se učitelka s dětmi rozloučila, popřála rodičům i dětem krásný zbytek dne. Dětem vysvětlila, že si pro ně na druhý den přijde do šatny v 8:45 a bude se těšit na jejich první opravdový školní den, kdy už konečně naostro otevřou své učebnice a budou se něco zajímavého učit.

Na závěr bych jen chtěla dodat, že na dětech bylo vidět, jak jsou rády, že jsou jejich rodiče s nimi. Během všech slavnostních ceremonií neustále kontrovaly, zda stojí někde poblíž. Byla vidět nervozita z prvního dne a z toho, že by v tomhle tak neznámém prostředí zůstaly samy. O tom jak je důležitá přítomnost rodičů jsem se již předem dočetla v literatuře. *„Malé dítě velmi citlivě vnímá každou změnu ve svém okolí. Při důležitých chvílích vyžaduje pozornost rodičů. Pokud by rodiče se svým dítětem neprožívaly důležité a zlomové okamžiky jeho života, mělo by pocit, že pro ně není důležité a mohlo by dojít i k tomu, že by se dítě přestalo snažit uspět a uzavřelo se do sebe.“* (Krejčová, Kargerová, 2003:37)

8. Jak to vypadá po měsíci stráveném ve škole

Než jsem se vydala znovu do základní školy na obhlídku toho, jak se dětem ve škole daří, utekl více než měsíc od jejich slavnostního prvního dne. A já toto období věnovala studiu knih, které by mi pomohli lépe se vcítit do pocitů dětí a pochopit sled událostí, které jejich život provází.

„S nástupem do školy souvisí adaptační období, což je doba, za kterou si dítě zvykne na nový denní režim a pobyt ve škole. V tomto období se mohou vyskytnout určité tělesné či psychické problémy, na které bych se chtěla též zaměřit, pokud bych zjistila jejich výskyt. Dítě totiž může trpět nervozitou ze školy. Najednou se může z hodného a snaživého dítěte stát např. dítě hyperaktivní a zapomětlivé nebo se mohou objevit i různé lehké nemoci jako je bolení břicha či hlavy. Ve škole proto hraje významnou roli i individuální přístup učitele k žákům.“ (Krejčová, Kargerová, 2003:41)

„Nástup dítěte do první třídy se někdy přirovnává k nástupu dospělého do prvního zaměstnání. Školní prostředí je pro dítě nové a neznámé. Neví, jaké chování se od něj přesně očekává, co má dělat, aby s ním byli ostatní spokojeni.“ (Beníšková, 2007:36)

Nevím, jestli nástup do prvního zaměstnání není jednodušší než nástup do školy, protože si myslím, že první třída je pro spoustu dětí úplně první seznámení s nějakými povinnostmi. Poprvé se také od něho očekává, že se bude nějak chovat a to se může projevit ve všech sférách jeho života.

Na změny v chování dítěte po nástupu do školy mají vliv hlavně rodiče, a proto by se měli snažit nástup dítěti, co nejvíce ulehčit. Samozřejmě to závisí i na učiteli či učitelce a spolužácích ale to, že s prvňáčkem není něco v pořádku, zjistí asi v první řadě rodiče, protože své dítě znají nejlépe a měli by se to pokusit vyřešit. Každé dítě je totiž jiné a má vlastní tendence k růstu a rozvoji své osobnosti, proto je také velmi důležité ke každému dítěti přistupovat individuálně a snažit si k němu najít vlastní cestu.

8. 1. Školní vyučování

Měsíc pro mě byl dostatečně dlouhým adaptačním obdobím, a proto jsem se rozhodla své prvňáčky ve škole navštívit. Strávila jsem s nimi jeden školní den, při kterém jsem mohla pozorovat, jak se děti chovají. Většina z nich dorazí do třídy v 8:45 zároveň s jejich třídní učitelkou. V té chvíli jim zbývá 15 minut do doby, než zazvoní na první vyučovací hodinu. Tuto dobu děti tráví povídáním si mezi sebou a naprostou bezprostředností při vyprávění zážitků z předchozího odpoledne. Ale od paní učitelky jsem se dozvěděla, že tomu není vždy takhle, někdy děti musí přinést do školy peníze na nějaký výlet či školní akci či podepsaný notýsek od rodičů, který učitelka vybírá a kontroluje před začátkem vyučování. To prý děti většinou stojí nervózně u učitelského stolku ve frontě a nemohou se dočkat, až budou moci pyšně paní učitelce předat peníze nebo ukázat podepsaný notýsek jako splnění zadaného úkolu. Ale ne všichni mají takové štěstí, podle učitelky se většinou najde alespoň jeden, který zapomene. Ale třeba to ani není většinou jeho vina. Dítě přijde domů, řekne rodičům to, co má, ale jeho pracovně vytížení rodiče na to mezi všemi přípravami do školy zapomenou. Chybovat je lidské, a proto i učitelka na „zapomínáčky“ bere většinou ohled.

Se zazvoněním na vyučovací hodinu se děti odeberou do svých lavic a poslouchají, co jim paní učitelka říká. Já jejich vyučovací hodiny jen tiše pozoruju. Dnešní den, který jsem s nimi strávila, měly matematiku, češtinu, prvouku a hudební výchovu. Po první hodině, když zazvonilo na přestávku, bylo vidět, jak už se dětem ulevilo, že zvoní a mohou si odpočinout. A já se vydala za učitelkou, abych se dozvěděla nějaké informace. Děti o přestávkách dělají docela pěkný rámus, ale mám pro to pochopení, vždyť se potřebují vyřádit, když celých 45 minut musely sedět na svých místech. Křičí jeden přes druhého, až je musí učitelka okřiknout, protože se mezi sebou téměř neslyšíme. Mluvila o tom, že má z dětí dobrý pocit, zatím se u nich neobjevily žádné závažné problémy, které by musela řešit. Ukázala mi na nástěnce tabulku, kam se každý den zapisuje, jak se žáci ve škole chovali. Vzpomněla jsem si, že jsme měli ve třídě také takovou tabulku a do ní se zakreslovaly černé a červené puntíky. Černý znamenal, že někdo zlobil a červený, že se celý den snažil a nevyrušoval. Dnes je tato tabulka barevnější a místo

puntíků mají čtverečky. Ale černá barva pořád znamená špatný den plný zlobení, ale černých čtverečků jsem tam moc nezahlédla. Od učitelky jsem se dozvěděla, že ho dostali zatím jen dva kluci za to, že se o přestávce prali.

Další hodinu měly děti psaní. Tato hodina byla dobou plnou soustředění. Podle výrazů, které se objevovaly na jednotlivých tvářích dětí, byla tohle nejnáročnější hodina. Učitelka jim vždy předkreslila na tabuli to, co mají napsat, aby děti viděly, jak na to. Když jsem obcházela jednotlivé lavice, bylo vidět, že některým dětem to jde samozřejmě lépe než druhým, ale to je normální, přece nemůžou být všichni nejlepší. Asi po půl hodině psaní bylo vidět, jak už dětem dochází síly a jejich tempo se snižuje, jak se míň a míň dokážou soustředit, a jak by třeba nejradši opustily svou lavici a vydaly se koukat např. z okna. Ale byla tu i jedna holčička, která měla hotovo dříve, než všichni ostatní a místo toho, aby se radovala z chvíle oddychu, chtěla další práci.

Při téhle hodině jsem si uvědomila, že adaptační období ještě za dětmi není. Většina dětí se ještě nedokázala naplno přizpůsobit novému režimu a stále ještě měly problém se soustředit celých 45 minut na náročnou výuku. Po těchto dvou předmětech, totiž následovala prvouka a hudební výchova a to byly předměty, které zatím po dětech nevyžadovaly tolik soustředění. V praxi to znamenalo, že se děti uvolnily, sedly si na svoje polštářky, které měly připravené na koberci. S učitelkou si v prvouce zrovna vyprávěli o podzimu, který byl zrovna za okny, a děti se hlásily a předháněly, jen aby mohly něco říct. Byla to pro ně velmi bezprostřední výuka a měly pocit, jakoby se vrátily do školky, kde se podobným stylem také učily nové věci

O jedné z přestávek jsem si také mohla vyzkoušet, jaké to je být paní učitelkou a to v podobě opravování domácího úkolu z matematiky. Zde bylo vidět, jak na děti dohlíží doma rodiče, protože jsem nenarazila na úkol, ve kterém by byla chyba, a každý úkol byl rodičem podepsaný.

Po dni stráveným s dětmi ve třídě jsem byla sama také vyčerpaná a vůbec bych se nedivila, že děti domů chodí unavené. Byla jsem překvapená tím, jak se učitelka při vyučování dětem věnuje, protože na to jsem si ze svých školních let příliš nepamatovala. Nabyla jsem dojmu, že se učební metody za těch 16 let přece jenom změnilly a strategie, jak děti něco naučit, je efektivnější a pro děti

stravitelnější, než byla dříve. Děti jsou výukou tak nadšené, že se neustále předhání, kdo bude moci učitelce odpovědět, ale později z rozhovorů s jejich rodiči, jsem se dozvěděla, že jejich aktivita pramení, hlavně z oblíbenosti učitelky.

9. Analýza rozhovorů

Jak už jsem na začátku psala v Řečanech nad Labem, jsou letos dvě první třídy, a proto moji respondenti pocházejí z obou těchto tříd, protože ne všichni rodiči měli pro můj zájem pochopení. Podařilo se mi získat 13 respondentů. 6 respondentů má doma chlapce a 7 dívku. Takže můj vzorek respondentů je vyrovnaný. Mé respondenty tvoří rodiče dětí, kteří navštěvují 1. třídu. Rozhovory se mi podařilo udělat pouze s maminkami těchto dětí, ale snažili se v některých situacích popsat i pocity tatínků.

5 rodičů z 12 dotazovaných mělo před nástupem do školy, již zkušenosti s první třídou, protože mají doma ještě starší děti. Těchto pět respondentek vypovědělo, že jejich první školní den proběhl podle jejich představ, dokonce byl téměř stejný jako, když šlo do školy jejich první dítě. Přiznaly, že již věděly, co je čeká, a proto nebyly tolik nervózní. Přestože se jednoho 1. školního dne účastnily, tento den jim připadal stejně důležitý, a proto ani na chvíli neuvažovaly o tom, že by se ho nezúčastnili oba rodiče, protože si zpětně již naplno uvědomovali, jak důležitý krok v životě jejich dítěte nástup do školy je.

Zbytek rodičů, kteří zažívali 1. školní den poprvé, byl také téměř spokojen s jeho průběhem. Jen někteří z nich projevili zklamání nad organizací a časovou nepromyšleností. Ve finále byli schopni všechny nedostatky zapomenout, protože co na tom záleží, když naše dítě právě udělalo nejdůležitější krok ve svém dosavadním životě. Také mi jeden respondent řekl, že ho organizace 1. školního dne příliš nenadchla, že by ho zajímalo, jak vypadá 1. školní den na jiných školách.

Jak už jsem výše zmiňovala, rozhovory jsem vedla s matkami dětí, a proto si myslím, že by bylo vhodné podotknout, že většina zodpovědnosti za děti a jejich chození do školy spadá do mateřské kompetence. Většinou jsou to ony, kteří píšou s dětmi domácí úkoly apod. 4 z 12 respondentek vypověděly, že jim s dětmi vypomáhají babičky kvůli jejich pracovní vytíženosti.

Další otázky, které jsem pokládala, byly zaměřené hlavně na nový režim, který dítěti a rodičům nastal s nástupem do školy. Polovina z dotazovaných rodičů se domnívá, že s novou etapou v životě jejich dítěte, nepřišly téměř žádné změny, které by si doma nějak citelně uvědomovali. Nepopírali to, že jejich dítě má nyní

své první povinnosti jako psaní úkolů, příprava aktovky do školy a neustálé opakování probíraného učiva, ale v zásadě nenabyli dojmu, že by to nějak ovlivnilo jejich dosavadní život.

Druhá polovina rodičů přiznala, že s nástupem do školy došlo k mnohým změnám. Uvědomují si, že jejich dítě má teď daleko méně času na hraní díky povinnostem vůči škole. Dále přiznávají, že si již nemůžou naplánovat tolik akcí na všední odpoledne jako dosud, protože musí počítat s tím, že jejich dítě přijde ze školy a budou se spolu muset alespoň dvě hodiny věnovat škole.

Jedna respondentka byla zpočátku z nového režimu velmi vykeležená. V rozhovoru mi přiznala, že první měsíc od začátku školy vůbec nestíhala, měla pocit, že během doby, kdy je dítě ve škole, nestihla vůbec nic udělat ani zařídit, tak jako když chodilo do školky. Najednou už bylo moc hodin a musela jít dítě vyzvednout do školy, a když přišli domů, museli se věnovat úkolům a přípravě do školy. Postupem času si samozřejmě zvykla na nový režim a přizpůsobila mu běžné denní činnosti, které vykonává.

Další maminka přiznala, že se synem píše úkoly hlavně babička, ke které po škole chodí, protože rodiče si ho vyzvedávají až, když skončí v práci. V tomto případě to, však neznamená, že by se rodič vyhnul nějak zásadně školním povinnostem. Jakmile dorazí domů jeden z rodičů, musí podepsat napsané úkoly a procvičit se synem probíranou látku, protože opakování je matka moudrosti. Respondentka říká: „Dřív jsem přišla z práce, vyzvedla kluka ze školky a šel si hrát, než byla večere a dneska? Vyzvednu kluka u babičky a jdeme procvičovat čtení, psaní, počítání, aby to do druhého dne nezapomněl, i když s babičkou dělal úkoly.“

Jak z rozhovorů vyplynulo s nástupem do školy, přišla spousta změn, některé z nich vnímáme více a jiné méně. Jediné na čem se rodiče shodli, je, že děti mají málo času na zájmové kroužky, pokud jim chceme během týdne dopřát nějakou tu chvilku bezstarostnosti.

Dále jsem se zajímala o to, jak se dětem ve škole líbí, a jak ji vnímají. Zajímalo mě, nakolik si uvědomují školu jako součást nové role v jejich životě. Všichni respondenti se shodli na tom, že jejich děti do školy chodí rády a že jsou ze všeho nejvíce zaujati svými kamarády a paní učitelkou, která jim přijde úžasná a mluví o ní neustále i doma. Ale mezi respondenty se objevily i jiné důvody, proč do

školy chodí s dobrou náladou. Například třetina respondentek dodala, že jejich děti ve škole baví všechny předměty, protože se rády dozvídají nové informace a učí se novým dovednostem. Jedna respondentka přiznala, že její syn ze začátku chodil do školy nerad, dokonce si vymýšlel i různé nemoci jako např. bolení bříška, aby mohl zůstat doma, protože ho ze začátku spolužáci nebrali mezi sebe a trvalo mu, než si k nim našel cestu, ale dneska je spokojený a chodí do školy s úsměvem.

Co se týče nové role a statusu, který děti získaly s nástupem do školy. Uvědomují si, že s nástupem do školy získaly nové kamarády a že se z nich stali žáci či školáci. Ale hlavně jim přibýly povinnosti, které do té doby neznaly. To však není všechno, většina respondentek vypověděla, že jejich děti se snaží být zodpovědnější. Jedna respondentka vypověděla, že z její dcery se s nástupem do školy stala generálka rodiny, která hlavně komanduje své mladší sourozence, protože získala pocit, že když už chodí do školy, tak je nejchytřejší a ví všechno nejlíp. Podle respondentek také získali větší zodpovědnost díky tomu, že po většinou už dnes chodí ze školy samy domů, mají vlastní klíče a musí na sebe cestou dávat pozor.

Děti se také cítí být dospělejšími díky nově nabitým dovednostem a znalostem. Neustále se podle mých respondentek snaží upozorňovat, že už si umí přečíst, co kde píše. Jedna z respondentek dokonce uvedla, že když vyrazí autem do Pardubic na nákup, tak jejich dítě předčítá všechny billboardy a cedule, které potká a čeká na to, až ho jeden z rodičů pochválí. Další respondentka uvedla, že její syn si uvědomil to, jak je všechno najednou jiné, když si poprvé sám dokázal přečíst pohádku před spaním.

Rodiče si uvědomují také velké změny v jejich životě. Většina z respondentek vypověděla, že s nástupem jejich dětí do školy, na ně dopadla rychlost času. Najednou si uvědomily, jak rychle jim děti vyrostly, a že se nic z toho, co bylo, se už nevrátí. Začínají přemýšlet nad tím, jak dlouho je jejich děti budou ještě potřebovat, než se úplně osamostatní, a jak rychle jim ty chvíle utečou. Jedna z respondentek dokonce uvedla, že si teď připadá jako na horské dráze, protože nástupem svého syna do školy sjela kopec jeho dětství velkou rychlostí. Řekla mi, že má pocit jakoby ještě včera neřešil nic jiného, než svoji nejlepší hračku a ta ho dneska už téměř nezajímá, protože si myslí, že je na hraní už velký a radši se

ještě bude zdokonalovat ve čtení.

Dále jsem se snažila zaměřit na vztahy. Zde jsem se od svých respondentek dozvěděla, že asi třetina z nich se snaží na své děti nebyt tak přísné. Zbytek matek se snaží pečlivě dohlížet na děti při přípravě do školy, bojí se, aby děti nezapomněly na nějaké své povinnosti, a proto pečlivě každý den kontrolují obsah aktovky a notýsku, do kterého jim učitelka píše vzkazy, protože dítě by mohlo zapomenout jim o tom říci. Nabyla jsem dojmu, že se rodiče bojí selhání daleko více než jejich děti. Vědí totiž, že jejich děti si na svůj nový režim plný povinností ještě úplně nezvykly, a proto se ne vždy soustředí, když jim učitelka říká důležité věci jako domácí úkoly apod. Co se týče vztahů, rodiče nemají pocit, že by se něco v jejich výchově změnilo, ale vzápětí přiznávají, že na své dítě mají z ničeho nic větší nároky a jsou na něj tudíž občas přísnější, než na mladší sourozence.

Jedna respondentka dokonce uvedla, že si po mých otázkách uvědomila, jak velkou zodpovědnost na své dítě teď uvalila, že mu klade za vinu vše, co se mezi ním a jeho mladším sourozencem stane a vzápětí dodala, že najednou ji přišlo, že by její syn měl mít více rozumu než jeho sourozenec, protože už chodí do školy a úplně zapoměla na to, že je to jen šestileté dítě. Byla z tohoto přiznání natolik šokovaná, že získala pocit toho, že je špatná matka, ačkoliv jsem moc dobře věděla, že není, a proto se rozhodla, že svůj přístup k synovi přehodnotí.

10. Závěr

V závěru své práce bych chtěla shrnout, co všechno se mi podařilo zjistit. Nejprve jsem se přesvědčila o tom, že nástup do školy je přechodový rituál, který doprovází mnoho běžných i nevšedních rituálů. Rituály, které jsem mohla při nástupu do školy sledovat, jsou: rozloučení se školkou a předání památní knihy a šerpy, svoz dětí ke koňským spřežením, slavnostní přivítání ve škole a 1. návštěva třídy.

Co se týče nástupu do školy, tak bych chtěla zdůraznit to, že tento den není výjimečný jen pro děti a jejich rodiče, ale také pro celou obec, která se celého ceremoniálu účastní prostřednictvím obecního zastupitelstva a starostky. Tento den je pro ně stejně důležitý jako jiné další ceremoniály, které obec pořádá. Jedním z dalších rituálů, které obec pořádá, je i vítání občánků. Při těchto rituálech se snaží obec dávat najevo, že má zájem o své občany a váží si jich, a proto jim není lhostejné, pokud se v jejich životech děje něco zásadního. Dále obec pořádá rituály, které mají udržet soudržnost obce a stmelovat mezi sebou jednotlivé občany různých částí obce mezi ně patří např. pálení čarodějnic, které je doprovázené maškarním průvodem.

Zjistila jsem, že v mateřské školce už děti připravují na nástup do školy a na zápis do 1. třídy, aby dítě tuto zkoušku bez problémů zvládlo. Z rozhovorů vyplynulo, že si rodiče uvědomují práci školky a plně přiznávají, že se s dětmi doma připravě na zápis nevěnovali.

Dalším dílčím výsledkem mého výzkumu je, že rodiče dnes dbají více na názor svých dětí, a proto ve většině případů nakupují školní pomůcky s nimi s podmínkou toho, že dítě si spíše vybírá design dané věci a rodiče dohlíží na praktičnost.

Podařilo se mi zjistit, že děti mají jen mylné představy o tom, co je ve škole doopravdy čeká, ačkoliv se většina z nich do školy velmi těší. Ale již po měsíci bylo vidět, že si na nový režim ve škole už pomalu se vším, co s ním souvisí, navykly. Z výzkumu vyplynulo, že děti ve většině případů nedávají přednost žádnému

předmětu, ale baví je všechny. Rodiče vypověděli, že si jejich děti hlavně oblíbily paní učitelku, a proto chodí do školy rády.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že se dětem v rámci školy věnují hlavně matky, protože otcové bývají pracovně vytíženější. Dětem spolu s nástupem do školy přibyly povinnosti jako např.: psaní domácích úkolů, uklizení pokojíčku, příprava aktovky a oblečení na další školní den apod. Co se týče vztahů v rodině, rodiče nemají pocit, že by se u nich doma něco výrazně změnilo, ale i přesto říkají, že už to není jako dřív, protože jejich děti jsou jiné. Najednou si jejich dítě dokáže přečíst vzkaz na lednici, nadpis v novinách apod. Samo dítě se najednou cítí dospělejší, a pokud mají mladší sourozence, dávají jim to ve většině případů najevo, protože školní děti mají pocit, že jsou chytřejší než jejich mladší sourozenci a neuvědomují si, že když byli stejně staří jako oni, také ještě neuměly to, co umí teď.

Uvědomuji si, že v mé bakalářské práci není toto téma odkryto celé a že by se dalo zkoumat i z jiných úhlů pohledu, ale já jsem zaměřila jen na tuto část. V Řečanech nad Labem je jen malá základní škola, a proto by bylo třeba zajímavé prozkoumat i jiné větší základní školy a vidět, jak 1. školní den prožívají tam. Bylo by zajímavé zabývat se historií rituálů, které jsou u nás praktikovány při nástupu do školy, ale já jsem se rozhodla tomu nevěnovat, protože se mi nepodařilo najít dostatek informací. Dále by bylo zajímavé porovnat rituály jiných škol s těmi, které provádí na škole, kde jsem prováděla výzkum, pokud by se takové školy podařilo najít.

11. Bibliografie

BENÍŠKOVÁ Tereza: První třídou bez pláče, Praha, Grada 2007, ISBN: 978-80-247-1906-1

ELIADE Micrea: Iniclace, rituály, tajné společnosti Mystická zrození, Brno, Computer Press 2004, ISBN: 80-7226-901-1

ERIKSON Erik H.: Dětství a společnost, Praha, Argo 2002, ISBN: 82-7203-380-8

FABER Adele, MAZLISH Elaine: Jak mluvit, aby se děti lépe učily doma i ve škole, Brno, Computer Press 2010, ISBN: 978-80-251-2961-6

FROMM Erich: Mýtus, sen a rituál, Praha, Aurora 1999, ISBN: 80-85974-70-3

GOFFMAN Erving: Stigma: Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity, Praha, Sociologické nakladatelství 2003, ISBN: 80-86429-21-0

KELLER Jan: Nedomyšlená společnost, Brno, Doplněk 1998, ISBN: 80-72-39-091-0

KREJČOVÁ Věra, KARGEROVÁ Jana: Začít spolu: Metodický průvodce pro I. stupeň základní školy, Praha, Portál 2003, ISBN: 80-71-78-695-0

LAGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana: Vývojová psychologie, Praha, Grada Publishing 2006, ISBN: 80-7169-195-9

MOŽNÝ Ivo: Moderní rodina, Brno, Blok 1990, ISBN: 80-7029-018-8

MATĚJČEK Zdeněk: Co děti nejvíc potřebují, Praha, Portál 2003, ISBN: 80-7178853-8

MATĚJČEK Zdeněk: Škola rodičů, Praha, Maxdorf 2000, ISBN: 80-85912-29-5

TURNER Victor: Průběh rituálu, Brno, Computer Press 2004, ISBN: 80-7226-9003

VAN GENNEP Arnold: Přejímací rituály: Systematické studium rituálů, Praha, Nakladatelství lidové noviny 1996, ISBN: 80-7106-178-6

Internetové zdroje: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ritu%C3%A1l>